

A PERIFÉRIÁRÓL A CENTRUMBA: '89 ÉS A FELSŐOKTATÁS VILÁGA

A társadalmi környezet, a hallgatói mozgalom melegágya

A '80-as évek reformjainak szükségessége az elsők között érte el a felsőoktatás területét. A hetvenes évek közepétől, 1976 és 1986 között az összhallgatói létszám elsősorban gazdasági okokra hivatkozva 11,1%-al csökkent.

A felsőoktatás az autonómia teljes hiánya és a keretszámok központi szabályozása miatt egyrészt elszigetelődött a többi társadalmi alrendszerrel, másrészt képzése rövid távú (terv)gazdasági célokat szolgált.

A nyolcvanas években nyilvánvalóvá vált, hogy a magyarországi felsőoktatás válságba került. A válságot felismerve a hetvenes évek végétől a különböző szakmai műhelyekben, később pedig párt, illetve állami szinten is megjelentek a felsőoktatás átalakításának szükségességére vonatkozó elképzelések. Ezt a szakmai munkát mutatja be Palovecz János (1981). A hallgatóság a nyolcvanas évek elején látványosan aktivizálódott. Megjelentek a képzési, elhelyezkedési gondok is, az értelmiségi pályák telítődése miatt pedig élesebbé vált a verseny, növekedett a társadalmi visszaélések és összefonódások száma. Az egyetemi hallgatói tömegek is lassan a praktikus, középosztályi (polgári) értékek felé orientálódtak. (Gábor 1993)

A folyamatok nyilvánvalóvá tették, hogy ez az átalakulás nem mehet végbe szerep- és értékvtás nélkül. E folyamat során a fiatalok értékorientációi, cselekvési mintái egyre inkább eltérnek a hagyományos normáktól, vagyis egyre inkább saját maguk fogalmazzák meg mintáikat. Az új ifjúsági korszak legfontosabb jellemzője a nemzedéki szerveződés fontosságának fölerősödése, vagyis az ifjúság autonómiájának nagyfokú növekedése lett. Az ifjúság mintakövetőből lassanként mintaadóvá vált. (Zinnecker 1986, 1990) „Először autodidakta, önállót módon hozták létre a felsőoktatási második gazdaság, »második társadalom«: a »második egyetem« alaptéziseit: házi önképzőköröket, fél-ellenzéki folyóiratokat. Ezután a szamizdatosokkal, a repülőegyetemi előadásokkal kapcsolatba kerülve próbálkoztak meg ama ismereteket megszerezni társadalmukról, amelyeket az első egyetemen nem szerezhettek meg.” (Balog 1993: 24-25)

A hallgatói képviseleti rendszer társadalmi mozgalmi gyökerei

A társadalmi mozgalmak – Szabó Mátét (1986) idézve – mindig tükröt tartanak az ösztársadalmi közéleti fejlődés elé, mert többnyire a problémák felmutatása és az azokra való válaszkeresés céljából születnek meg. A társadalmi mozgalmak a társadalmi tanulás, az innováció, a reform funkcióiból vállalnak részt, és a társadalom problémáinak megismerésére sarkallják az állampolgárokat. Ugyanakkor egy társadalmi mozgalom csak a történelem ritka pillanataiban válhat az adott színpad aktorává. „A társadalmi mozgalmak, mintegy >>katalizátor funkciót<< ellátva, felvetnek olyan problémákat és megoldási módokat a politikai struktúrát illetően, amelyeket a politikai intézményrendszer átvállalhat és reformok révén intézményesíthet” (Szabó 1986: 1) – ez viszont a kiváltó mozgalmak életvilágát is átalakítja, mert vagy (az új rendszerben való) feloldódáshoz vagy szervezetté

(közfeladatot ellátó 'hivatallá') váláshoz vezethet. Mozgalmi célokra, elvekre épülő közösségi szerveződések ugyanis történeti szakaszuktól függően céljaikat, motivációjukat és fejlődésüket tekintve sajátos körét alkotják az informális közösségek tágabb halmazának, melyeket a legnagyobb fokú flexibilitás jellemez: maguk a célok, sőt az érték-meghatározások is folyamatosan változ(hat)nak. Van azonban néhány érdekes, jól körülhatárolható pont, amely a kohézióját adja, ezen csoportoknak. Az egyik a mozgalom kialakulását generáló társadalmi probléma, illetve annak forrásaként, előidézőjeként identifikált másik csoport. Sok esetben a „másik csoport” meghatározása, a mozgalmi csoporttól, mint vonatkoztatási csoporttól való távolságának pragmatikus leírása és céljaiak programszerű szétválasztása vezethet akár spontán jellegű mozgalom-hálózat kialakulásához, máskor azonban csupán egy adott érték (vagy közösségi érdek/érték képviselő) hiánya is elég hozzá. (Szabó 1998)

„Nagyon hamar eljutottunk ahhoz a két alapköveteléshez, amiről szólt tulajdonképpen a 1988. szeptember 28-i sztrájk. Az egyik az egyetemi autonómia, a másik pedig a tanszabadság. Elég kezdetleges elképzeléseink voltak még. De úgy tűnt, hogy maga a forma, az hogy sztrájkolni lehet és az egész ügye '88-ban már benne volt a levegőben, hogy itt valami nagy változás lesz, hogy ebben ott lehetünk, oda rakhatjuk magunkat, egy kicsit előre mehet az egyetemi ifjúság. Ez nyilván mind-mind benne volt, meg hát »eper és vér« és minden fajta ilyen romantikus elképzelés, amit az ember 20-21 évesen még komolyan gondol. (Pikó András egykori JATE bölcsészhallgató, az 1988. október 24-i szegedi demonstráció főszervezője)

„Mi egyszerűen csak erről egy vitát akartunk, illetve ki akartunk követelni valamit, de nem volt igazból ennek a dolognak egy olyan klasszikus értelemben végig vitt forradalmi technikája, hogy akkor kitűzzük, hogy idáig jutunk el és akkor majd ezt, hogy ha megvalósítjuk, akkor mindenki hátradőlhet és akkor jó lesz. Ugyanakkor olyan szempontból valóban klasszikus forradalomnak tekinthető, hogy nagyon hamar kiderültek, hogy kik tartoznak a »zsirondhoz«, kik a veszettek. Mi »zsirondisták« voltunk tehát a tárgyalásos technikákat részesítettük volna előnyben. A nálunknál radikálisabbak nagyon hamar kitalálták, hogy mi tulajdonképpen megalkuvók vagyunk.” (Pikó András)

Korszakváltásban: új hallgatói mozgalom kezdetei¹⁴

A hallgatói mozgalom tehát több oldalról is erősödött: egyfelől volt egy társadalmi és kulturális reformtörekvés, amely elsősorban a magyar társadalom mozgolódásának visszhangjaként jelentkezett. Másrészt létezett egyfajta egyetempolitikai reformigény is, amelyet főként a végzős hallgatók, illetve a fiatal oktatók kezdeményeztek.

Az oktatási törvényen alapuló 1986-os miniszteri rendelet¹⁵ – a Szervezeti és Működési

¹⁴ A fejezet egyes részei megjelentek itt: Jancsák – Matiscsák 2004

¹⁵ A művelődési miniszter 24/1986. (VIII.31.) számú rendelete „A f. f. oktatási intézményekben

Szabályzatok (SZMSZ) kivételével – az összes intézményi-kari szabályzat (ösztöndíj-, vizsga-, tanulmányi és fegyelmi ügyek) és a hallgatókat közvetlenül érintő oktatásszervezési intézkedések (vizsganapok, vizsgarend) esetében egyetértési joggal ruházta fel a hallgatói önkormányzatokat. A változások fő irányának elvét jól mutatja az a nagy jelentőségű miniszteri rendelet¹⁶ is, amely az intézményi tanácsokban egyharmados képviseletet biztosított a hallgatóknak.

Talán ez volt a legjelentősebb lépés a hallgatói mozgalmak történetében, amit nem csupán demokratikusan megillető jogként, hanem egyfajta hatalomként is értelmezhetünk. Ugyanakkor a felsőoktatás-politika reformer képviselőinek (akik ekkor mind az intézményi, mind az állami tisztségekben kisebbségben voltak) szükségesnek mutatkozott az erős hallgatói támogatottság ki- és felhasználása. Ehhez nélkülözhetetlen volt a politikai szereplővé vált (és egyébiránt a régi mintákat követő és emiatt a hallgatók között kevésbé hiteles) KISZ¹⁷ által az egyetemi-főiskolai diákéletből való kihullása után keletkezett űrben még csak formálódó hallgatói szervezet alapjainak lerakása és megerősödésének támogatása.

Ugyanakkor persze a hallgatói képviseleti rendszer¹⁸ megalakulása után még nem tudott kompetens politikát felmutatni. Az általa delegált képviselők az Egyetemi Tanácsban nem értették a nyelvezetet, nem ismerték a személyi összefüggéseket, idegenül mozogtak az Egyetemi Tanácsban, ellentétben a KISZ-szel. „Nem politizáltunk okosan..., nem találtuk meg a funkcióinkban a lényeges súlypontot.” (Pikó 1985) Az 1985-ös oktatási törvény elfogadása – amelynek legnagyobb eredménye a KISZ mellett szerveződő hallgatói mozgalmak legalizálása lett – visszafordíthatatlanul utat engedett a hallgatói mozgalmak érdeképviseleti szervezetté válásához.

A felnőtt egyetemi-közéleti reformerek a diákok vezetőitől egyaránt számíthattak a reformpolitika támogatására és a – nélkülözhetetlen – hallgatói tömegbázis biztosítására. Nem hanyagolható el azonban az a történelmi tény sem, hogy a felsőoktatás vezetői (rektori, dékáni, professzori szinten, de állami hivatali szinten is) egyre többen kerültek ki az 1956-os forradalom előtt, és alatt szerveződő és működő Magyar Egyetemisták és Főiskolások Szövetsége (MEFESZ) egykori tagjai, szervezői, vezetői, vagy éppen ellenzői és lerombolói közül. Akiknek élő emlékeik voltak a diákmozgalom önkéntes jellegéből adódó szellemi és erkölcsi erejéről, társadalmi támogatottságáról. Egyfajta természetes érték- és érdekkapcsolódás alakult ki tehát az egyetemi-egyetempolitikai reform oktató és hallgató képviselői között.¹⁹

működő KISZ-szervezetek, továbbá a hallgatói közösségek és a hallgatói képviselők jogairól” szólt.

¹⁶ A művelődési miniszter 20/1986. (VIII.31.) számú rendelete „A felsőoktatási intézmények szervezetéről és működéséről” szólt.

¹⁷ A KISZ utódszervezete a DEMISZ a magyarországi politikai paletta ifjúságot képviselő szervezeteként, tényezőjeként definiálta helyzetét.

¹⁸ =HKR, másutt HKB (Hallgatói Képviselő Bizottság.), HKT (Hallgatói Képviselő Testület), HÖT vagy HÖK (Hallgatói Önkormányzat)

¹⁹ A MEFESZ 1956. október 16-án a Szegedi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Karának Auditórium Maximumában alakult meg. Az egyetem akkori hallgatói spontán (ma úgy mondanánk: öntevékeny) gyűlésre jöttek össze a BTK Auditorium Maximumában, és elhatározták, hogy politikamentes szervezetet a MEFESZ-t (Magyar Egyetemisták és Főiskolások

A hallgatók független rétegszervezet-létrehozási törekvéseit a Kommunista Ifjúsági Szövetség (KISZ, 1957-1989) hasonlóan az 1956-os MEFESZ megalakulásakor, ugyanazon politikai és/vagy taktikai reflexek mentén a KISZ-által irányított országos szervezeti rendbe szerette volna becsatornázni. Ezek egyike az úgynevezett Országos Diákszövetség volt, amelyet kétévente-háromévente hívtak össze, és ahol a fiatalok a „KISZ szárnyai alól” mondhatták meg szűrt (ma úgy mondanánk: a rendszer számára politikailag korrekt nyelven megfogalmazott) véleményüket. Ám az 1988 tavaszán Veszprémben megtartott Diákszövületen már a jelenlévők fejére olvasták az állami vezetőknek az 1983-ban Gödöllőn tartott ülés óta húzódó és elfektetett egyetemi reformokat. A következő lépés a Magyar Ifjúsági Szervezetek Országos Tanácsából (MISZOT) való kilépés kinyilvánítása volt.

„Ebből aztán végképp elégünk lett, egyrészt azt mondtuk, hogy a Diákszövületek minket többé nem érdekelnek. A Diákszövületet a KISZ hívta össze, az akkori KISZ KB szervezte. Meg azt mondtuk, hogy nekünk ne szervezze a KISZ, meg a KISZ KB, meg senki se az életünket, hanem mi magunk ezt fel fogjuk építeni.” (Fábri György, egykori ELTE bölcsészhallgató, az OFÉSZ főszervezője)

A gyűjtőszikra

A hallgatói önkormányzati mozgalom közvetlen előzményeként értékelhető megmozdulás 1988. szeptember 28-án történt. A szegedi bölcsészkar hallgatói (és a hozzájuk csatlakozó oktatók) egynapos sztrájkjuk (mely ismét az „audmax”-ban volt) után levelet írtak a Művelődési Minisztériumhoz (MKM), melyben követelték a magyar felsőoktatás reformját. A 1988 őszi szegedi megmozdulások tulajdonképpen egy aprócska ügy miatt kezdődtek: a szeptember elején nyilvánvalóvá vált, hogy az ötödéves hallgatóknak, a korábbinál kétszer több órát kell az utolsó évben hospitálniuk, hogy így tegyenek eleget a képzés követelményeinek. Ez volt az a csepp, amely az akkor már csiráiban létező, a KISZ-től független hallgatói érdekvédelemre arra ösztönözte, hogy cselekedjék. Onnan indulva, hogy egy sajátos hallgatói érdeksérelemnek mi a megoldása, odáig jutottak el, hogy tulajdonképpen az egész magyarországi felsőoktatási rendszer rossz és magát az egész rendszert kell változtatni.

„A kiindulópont az oktatói munka hallgatói véleményezése volt, amit egyszerűen

Szövetsége) hoznak létre. A következő, alakuló gyűlésükkor (1956. október 20.) a forradalmi hangulat oly magasra hágott, hogy a jelenlévő mintegy hatszáz hallgató (az egyetem akkori létszáma 3000 körül mozgott) tizenkét pontban követeléseket fogalmazott meg. A pontok között tanulmányi kérdések (mint az orosz nyelv tanítása egyeduralmának megszüntetése, vagy a zenei középiskola főiskolai rangra emelése) mellett diákszállás-építést, az orosz csapatok kivonását, a beszolgáltatások megszüntetését és demokratikus változásokat sürgettek. A Szegedről induló mozgalomhoz október 21. és 23. között az ország majd minden egyetemének hallgatói csatlakoztak, a műegyetemi tüntetés (23-án) a szegedi pontok fő csapásirányán szerveződött. A forradalom leverése utáni megtorlás (1957. április) a szegedi egyetemi élet képviselőit és a diákszervezet vezetőit is elérte, számos oktatót és hallgatót ítéltek súlyos börtönbüntetésre. Ld. Jancsák 2007

nem tudtunk megszervezni. Nem tudtuk megszervezni, mert kiderült, hogy ha mi ezt komolyan akarjuk venni, hogy az oktatói munkát a hallgatók véleményezik, amely egyébként minden nyugat-európai egyetemen megszokott történet, akkor, hogy ennek értelme legyen, magyarán, hogy legyen hatása az oktatók alkalmazására, díjazására, pozíciójára, ahhoz – végig vezettük logikailag – az egész felsőoktatási rendszert meg kell változtatni. És így jutottunk el arra a gondolatra, 1988 közepére, hogy egy radikális felsőoktatási reformra van szükség.” (Fábri György)

1988. október 28. Megérkezett Szegedre az MKM válaszelevele, melyet a hallgatók nem fogadtak el és sztrájkot szerveztek. 1988 november 23-24.-én a zsúfolásig megtelt Auditorium Maximum előadóteremben (1956 után) újra követeléseként fogalmazódott meg az orosz nyelv mellett más nyelvek oktatása és a marxista gondolkodás mellett más gondolatkörök megismerésének kívánsága is. A megmozdulás (melynek Pikó András V. éves hallgató volt a főszervezője) ezúttal is országos csatlakozásokat vont maga után. Az országos szolidaritási demonstráció főbb követelései voltak: egyetemi autonómia, tanszabadság, belső demokrácia, és hatékony, megemelt finanszírozás. Ekkor már több helyütt felmerült az igény egy országos szervezet létrehozására.

„A dolog attól vált komolyabbá, hogy számunkra meglepő módon nagyon jó visszhangja volt az egyetemi közéletben ennek a sztrájknak, azon nyomban jött Pestről, az ELTE-ről egy távirat, meg máshonnan is és egyszerűen nem lehetett kikerülni azt, hogy, tehát nem lehetett azt mondani, hogy nem, mi csak Szegedben gondolkodunk. Összejöttek találkozó a pesti Bölcsészkar Hallgatói Önkormányzatának vezetőivel, tulajdonképpen ez volt az az élesztő, amittől ez a dolog tulajdonképpen földagadt azzá, hogy létrejött az első magyar hallgatói országos érdekképviselő, az OFÉSZ.” (Pikó András)

„Erről a magyar politikatörténet ugye nem vesz tudomást, de ez 1956 után az első országos, nem államilag szervezett megmozdulás volt. Mi nem akartunk országos politikát, pártpolitikát csinálni. Ez egy radikális különbség volt, mondjuk az akkor szintén induló Fideszes gondolkodással szemben. A Fideszes szubkultúra országos politikát akart csinálni, mi szakmapolitikát akartunk csinálni. Ez nagyon éles különbséget jelentett, hogy milyen éleset ez például abban is megjelent, hogy 1988 őszén a kecskeméti Diákszemélyesületen, a három nappal az országos demonstráció után a mozgalom képviselői szembe kerültek az akkori KISZ KB és az akkori Fidesz képviselőivel, tehát akkor ők együtt érveltek velünk szemben. Ezt azért így érdemes látni, mert hogy ők egy ilyen „hát majd megegyezik a KISZ meg a Fidesz és akkor majd így épül...” – mi meg azt mondtuk, hogy nem, ez hallgatói ügy és szakmapolitikai ügy. Ugyanakkor volt politikai kontextusa az előbbi miatt. Példának okáért a szintén néhány hétre ezután lezajlott híres rendezvényen – ma már nem annyira emlékeznek rá, akkor óriási jelentősége volt, legalábbis annak tűnt – a sportcsarnokban, az akkori kommunista párt főtitkára tartott egy úgynevezett aktív ülést. Ezen ott ült több ezer MSZMP pártaktivista, akiknek egy nagy beszédet mondott Grósz Károly, amely beszédben jelezte, hogy az ellenforradalmi veszélyt elhárítják és például nekünk üzenve jelezte, hogy vegyük tudomásul, hogy az utca is az övék és a

sportcsarnokok is az övék –, mert mi sportcsarnokban rendeztük a mi rendezvényünket.” (Fábri György)

Ezután a társadalom és – ezzel párhuzamosan – a felsőoktatás világát átalakító események felgyorsultak. 1989. január elsején új felvételi rendelet lépett érvénybe, melyben elrendelték, hogy mindenkit fel kell venni az adott intézménybe, aki a felvételi kritériumokat teljesítette és eltörölték a szülők érdemeinek figyelembevételét a felvételi döntéskor. 1989. március 1-én először lehetett úgy beadni a felvételi jelentkezés lapot, hogy nem kellett szerepelnie rajta a középiskolai KISZ jellemzésének, ajánlásának. 1989. április 21.-én XII. kongresszusán megszűnt a Kommunista Ifjúsági Szövetség, a KISZ.

1989. május 6.-án a budapesti Eötvös Lóránd Tudományegyetem bölcsészkarai épületében az ország tizenegynéhány felsőoktatási intézménye hallgatóinak képviselői megalakították az Országos Felsőoktatási Érdekvédelmi Szövetséget (OFÉSZ). A szervezet elsődleges célja az országos összefogás lehetőségének pártpolitizálástól független megteremtése volt. Az OFÉSZ hivatalos bejegyzésére szeptember 25.-én került sor, a szervezet első székhelye az ELTE BTK épületében volt.

„Az Országos Felsőoktatási Érdekvédelmi Szövetség társadalmi szervezet, amely a felsőoktatásban dolgozók (a hallgatók, az oktatók, a tudományos és adminisztratív személyzet) nevében kezdeményezi a felsőoktatásban érvényesülő igazgatási, politikai és pénzügyi döntési mechanizmusok demokratikus átalakítását, valamint folyamatos társadalmi kontrollt gyakorol a döntési folyamatok felett. A színvonalas szakmai-oktatási munka érdekében törekszik arra, hogy elérje a felsőoktatás egészének és intézményeinek autonómiáját. (Részlet az OFÉSZ alapító nyilatkozatából)

„A nagyon kemény KISZ-es jogokat fokozatosan beváltottuk olyanokra, ami nekünk, a hallgatóság számára akkor sokkal életszerűbb és fontosabb volt. Az országos szinten is szerveződő hallgatói mozgalomnak az egyik legfontosabb eleme az volt, hogy a kezdet kezdetétől próbálkozott mindenki – először helyi szinten, és aztán hogy az OFÉSZ megszerveződött már országos szinten is – azzal, hogy legyen tulajdonképpen egy egységes, modern, európai, koherens, világos felsőoktatási politikai koncepció, aminek a mentén, és amiből vezetődnek le különböző hallgatói követelések. Ennek két nagy jelentősége van, vagy volt szerintem. Az egyik az az, hogy valóban a hallgatói mozgalmak, hallgatói önkormányzatok, illetve a hallgatói önkormányzatok országos szövetsége ilyen értelemben az egész felsőoktatás átalakításnak valamiféle motorjává vált, és szerepe volt benne.” (Gilly Gyula egykori SOTE hallgató, az OFÉSZ egyik vezetője)

Katalizátor-szerep

A hallgatókkal és fiatal oktatókkal megalakult Országos Felsőoktatási Érdekvédelmi Szövetség a demokratikus átalakulás természetes támogatójává vált. Ebben az időszakban történt társadalmi, politikai, gazdasági változások a magyarországi felsőoktatás világát

jelentősen érintették. Megtörtént az oktatás depolitizációja, az oktatás adminisztratív háttérének decentralizációja, az intézményi autonómia visszaállítása. A kilencvenes évektől kezdődően új képzési helyek, a korábbiaktól eltérő képzési formák jelentek meg, jelentősen bővült a felsőoktatási intézményekbe felvett hallgatók száma. (A nappali tagozatos hallgatók létszáma az 1980. évi 64100 főről, 1990-re 76600 főre emelkedett.) E növekedés mozgatórugói a gazdaság és az oktatáspolitikai modern tendenciái, illetve maguk a fiatalok voltak.

A nyolcvanas évek végére részlegesen elismert, de arányaiban mindenképpen hatásos ereje volt a hallgatói mozgalomnak, amely akár nagypolitikai, akár egyetempolitikai szintéren érzékelhető hatást fejtett ki.

Az 1989/90-es hallgatói megmozdulások országos méretűvé válása, de főként az azt követő egyetemi és állami vezetőségváltások lehetővé tették, hogy a hallgatói mozgalom kinője mozgalmi szerepét és a '80-as évek tapasztalataira épülve szervezett egységgé váljon.

Az ezután létrejött politikai-gazdasági vákuumban ez a folyamat azonban akadályokba ütközött, hiszen a demokrácia és az állampolgári jogok égisze alatt számos társadalompolitikai csoportosulás látott napvilágot, amelyek mind az új rendszert igyekeztek legitimálni. Ily módon (hasonlóan a MEFESZ 1956. október 23.-a utáni szerepéhez) a magyarországi hallgatói mozgalom katalizátor-szerepe véget ért, mivel sem politikai (pártszerű), sem pedig szakszervezeti utat nem kívánt magának.

Irodalom

- 1) *Az ügy érdekében*, beszélgetés Pikó Andrással. In. *Gondolat-jel* 1985/4. 20-26
- 2) BALOG IVÁN (1993): Egyetemi hallgatói mozgalmak Szegeden a nyolcvanas években. In. *Civilizációs korszakváltás és ifjúság*. Szeged: JATE, 24-25
- 3) GÁBOR KÁLMÁN (1993): Az ifjúsági korszakváltás, avagy az ifjúsági és a politikai kultúra a kelet- és a nyugat-európai fiatalok körében. In. *INFO-Társadalomtudomány* 26. szám 5-21 és Gábor Kálmán – Jancsák Csaba (szerk.): *Ifjúságszociológia*. Szeged: Belvedere, 351-384
- 4) JANCSÁK CSABA – MATISCSÁK ATTILA (2004): Hallgatói mozgalom és az önkormányzatiság a '80-as '90-es években. In. Gábor Kálmán - Jancsák Csaba (szerk.): *Ifjúsági korszakváltás – Ifjúság az új évezredben*. Budapest-Szeged: MTA SZKI – PH FOK – Belvedere Meridionale, 150-166
- 5) JANCSÁK CSABA (2007): Kísérlet a perifériáról a centrumba kerülésre – az 1956. évi MEFESZ, mint az oktatáspolitikai alakítója. In. *Az 1956-os szabadságharc és utóélete*. Szeged: Belvedere Meridionale, 46-56
- 6) KOZMA TAMÁS (2004): *Kié az egyetem?* Budapest: Új Mandátum
- 7) PALOVECZ JÁNOS (1981): *Magyar felsőoktatás helyzete*. Budapest: OKI
- 8) SZABÓ MÁTÉ (1986): Alternatív társadalmi mozgalmak és reform Magyarországon In: *Ifjúsági Szemle* 86/6 Interneten itt: <http://www.hallgatoimozgalom.hu/pdf/szabo>

- 9) SZABÓ MÁTÉ (1988): *Társadalmi mozgalmak és politikai tiltakozás*. Budapest, 1998, Villányi úti könyvek
- 10) ZINNECKER, JÜRGEN (1986): A fiatalok a társadalmi osztályok terében. Új gondolatok egy régi témához. In. Gábor Kálmán – Jancsák Csaba (2006): *Ifjúságszociológia*. Szeged: Belvedere 69-94
- 11) ZINNECKER, JÜRGEN (1990): Gyermekkor, ifjúság és szociokulturális változások. In. Gábor Kálmán – Jancsák Csaba (2006): *Ifjúságszociológia*. Szeged: Belvedere 95- 116

Csaba Jancsák: From the periphery to the central: 89 and the world of Higher Education

Hungarian higher education, due to the lack of autonomy and the centralised control of funds and the number of students and staff, gradually became isolated from different social subsystems by the Eighties while it only aimed to meet the objectives of planned economy. More and more people cried out for the need for change within education. Processes parallelly occurring in higher education and Central-Eastern-European societies made it clear that there would be no transformation without the change of roles and values. Throughout these processes the orientation of values and the patterns of youth action tended to diverge from accepted norms. University youth turned into trendsetters from followers. The most important feature in the new youth epoch was the growing importance of generational organising, namely the strengthening of youth autonomy. The Hungarian student movement gained impetus from several sides: partly from social-cultural reform ambitions, which mainly echoed the effervescence of Hungarian society, and partly from the need for higher educational reform initiated by young graduates and lecturers.

The first student demonstration happened on 28 September 1988. After a day-long strike of the students of the Faculty of Arts (JATE–Szeged) and others a letter was drafted and sent to the Ministry of Education in which the students called for the reforming of Hungarian higher education. They got a response from the Ministry on 28 October which was rejected and the students started to organise another strike. There was a banner over the gate of the university on 23rd and 24th of November telling people: *Strike! Relax, Mom, I Will Not Get Hurt*. The auditorium of JATE was packed and university students formulated their claims such as: university autonomy, freedom of curricula, democracy at universities and efficient financing. Students from other Hungarian universities showed their solidarity by joining the demonstration. There had already been an existing and articulated need for the forming of a nationwide organisation representing student interests. As a result of this, the Hungarian Higher-Educational Alliance of Protection of Interests (OFÉSZ) became a matter-of-fact promoter of democratic transformation. Social, political and economic changes had a great effect on Hungarian higher education. Student movements played a significant role in the depoliticizing of education, the decentralisation of the administrative background of education and the restoration of institutional autonomy. New institutions and new forms of training came into being while the number of students increased drastically during the Nineties. Considering its size, the student movement could efficiently represent its power

and influence nationwide educational politics. Later several political organisations came into being in the political-economic vacuum under the aegis of democracy and civil rights and tried to legitimise the new social-political order. And this is where the role of the student movement as a catalyst came to an end since its supporters did not wish to follow a party or take part in a trade union.